

Liviu Rebreanu

I O N

ELEMENTE CU
FUNCTIE DE
SENSIBILIZARE:
MOTIVUL
OCHIULUI
ȘI AL PRIVIRII

Lumea rebreniană e o umanitate răscolită de patimi ce se relevă prin înfățișarea unor zvărcoliri mute, a unor dure ciocniri de forțe și adevăruri adânci ale ființei omului încercuit de factori sociali, istorici sau mai bine - zis, de destinul însuși.

Într-o textură epică saturată de social, găsim complexe mișcări sufletești "purtând urmele trăitului", într-un roman în care se recunoaște unanim obiectivitatea autorului "realismul de factură epopeică și simbolică", realismul cu rezonanțe naturaliste, întâlnim detalii, ce intră într-o comunicare semantică, dincolo de realitatea și motivația imediată a lucrurilor, oamenilor și gesturilor.

Remarcăm în acest sens, în romanul "ION", un larg câmp de sugestie a unor motive simbolice: drumul, hora, sângele, actul de violență, nocturnul.

Un motiv literar cu funcționalitate distinctă este însă, cel al ochiului și al privirii *intens - elocvente*. Aceasta contribuie la o iluminare lăuntrică, nu doar a personajului, ci a epicului însuși. S-a apreciat îndeosebi privitor la romanul "Pădurea spânzuraților", că "În topografia universului românesc, ochiul este axul, el constituie puntea de comunicare între un aici și un dincolo, între eul biografic și cel mitic și asta, mai ales prin asocierea *motivului luminii* ca ipostază sensibilizatoare a sufletului, ce intermediază între *spirit și materie*."

Privirea este cel mai adesea, și în romanul "Ion", semnul unui mare dezechili-

bru. Ochiul apare și aici "în calitate de oglindă a sinelui și punct de convergență a iubirii cu thanaticul". *Privirea capătă forța mito-poetică a unei imagini simbolice, emblematice*. Ea devine în secvențe-cheie, un spectacol al singurătății, al deznădejdiei, al agresivității personajelor sau prag al imposibilei comunicări. Relevăm astfel de conjuncturi poetice, pornind de la text.

În momentul horei, Ion o urmărește din ochi pe Ana, având ceva "straniu în privire", parcă nedumerire și un viclesug nepriceput, în timp ce chipul fetei "lucește de bucurie" la gândul întâlnirii cu acesta.

Notațiile surprind adesea *privirea "setoasă" cu care Ion cântărește pământul care-l tulbură*: ("Vedeam mai bine cum s-a dezbrăcat de zăpadă locul ca o fată frumoasă care și-a lepădat cămașa, arătându-și corpul gol ispititor") care îl înfricoșează, dar asupra căruia se va simți biruitor ("brazda culcată îl privea neputincioasă, biruită"). Alteori, interiorizarea viziunii *punctează descumpănirea lui Ion* când o vede pe Ana "cât e de slăbuță și uritică", "cum se leagănă în mers ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă".

În scena nunții, când se află împreună cu Florica, druscă, Ion o privește cu uimire pe Ana, întrebându-se "cum a putut el săruta și îmbrățișa pe fata aceasta uscată cu ochii pierduți în cap de plins, cu obrajii gălbejiți cu pete cenușii și care împopoțonată cum era, părea și mai urâtă".

Când Ana, devenită nevasta nedorită a lui Ion va trebui să-i îndure ocările, îl privește pe acesta "cu o dragoste de ciine huiduit", cu ochii plini de groază și lacrimi. Îndirjirea împotriva femeii care n-a izbutit să-l înduplece pe Vasile Băciu să-i dea pământurile promise îl face să se uite la Ana ("a cărei privire era de o umilnă ațîțătoare") "cu ochii goi și reci, ca și când ar fi văzut o arătate vrojmașă".

Semnificativ pentru psihologia femeii năpăstuite este și faptul că, atunci când după nunta lui George Bulbuc, în ființa ei se statornicie, "o silă grea pentru tot ce o înconjura", aceasta ocolea chiar și privirea copilului, de frică să nu vadă într-ânsii ochii lui Ion din noaptea ospățului: "Cei ce-au pătruns ca niște săgeți aprinse în carnea celeilalte femei".

În scena morții Anei, nu este întâmplă-

toare *surprinderea mișcării psihice*, și prin notația asupra privirii ațintite la stâlpul de care atârna streangul cu care lega vițelul când îl alegea la muls.

Revine stăruitor imaginea celor doi morți văzuți de ea. Chipurile lui Avram și Dumitru Moarcăș o înspăimântau "și stîrneau o întrebare pe care n-o putea îmbrăca în cuvinte (...) vedea doar limpede că oamenii care au trăit și suferit ca și dînsa au păstrat în ochii reci atîta liniște și împăcare, încît îi era parcă necaz că nu poate dobândi și ea nepăsarea lor alinată."

Alteori, detaliul artistic completează suita de mijloace care definesc raportul dintre Ion și socrul. Scriitorul punctează dușmănia care se revărsa asupra lui Ion, după moartea Anei: "Privirea socrului său era ca a unui șarpe uriaș, ce-și ametește prada înainte de a o înghiți". Nici chiar copilul nu este privit altfel decât cu ochii sufletului celui pătruns pătimaș de "glasul pământului".

Ion se uită într-adevăr înfiorat de emoție și aproape înfricoșat la copilul născut, dar gândindu-se că prin ființa aceasta gingașă e înlănuțuit pentru totdeauna de Ana, se înfurie, ca mai apoi să fie repede domolit de "glasul iubirii" care-i reduce în suflet, chipul ademenitor al Floricăi. De fiecare dată, privirea lui Ion o va învăliși straniu și neliniștit pe aceasta. Privirea lui stăruitoare o zăpăcește și o înfricoșează. Faptul devine și mai revelator la nunta Floricăi când Ion, nepăsător că aceasta era mireasa altcuiva, o privește împătimit; nu-și poate tănuși nostalgia dureroasă: "rotindu-și însă privirea la oaspeții preacinstiți, George își înălța deodată ochii lui Ion Glanetașu, înfipti ca niște lipitori în Florica". Recurența motivului dovedește că un detaliu aparent insignifiant, *joacă un rol distinct în conflictul epic*, imaginat din perspectiva consecințelor lui imediate și mai îndepărtate.

Notațiile asupra privirii capătă relevanță în exprimarea dragostei pentru fata care, *parcă, îi fusese predestinată*: "Ion nu-și lua ochii de la mireasă, ca și când i-s-ar fi lipit de ea într-o sărutare ațîțătoare, ca nici o putere din lume să nu-i mai poată despărți".

Cu o vădită consecvență, scriitorul amplifică rețeaua amănunțelor revelatoare. Astfel aflăm că, nu mult după moartea Anei,



Ion o privește pe Florica" - cu ochii ațîț de mari, încît i se părea că o vede sub mărul pădureț în brațele lui și-i simțea carnea fierbinte", ca mai apoi gândindu-se la dumineca când are să fie singur cu Florica, să-i strălucească în ochi "bucuria bucuriilor".

Distorsiunile ființei, subordonarea personajului unor determinări interioare sunt și mai pregnant reliefate prin puterea de simbol a privirii în finalul cărții, când scriitorul arată cum vocea latentă a iubirii capătă răsunetul unei irezistibile chemări a destinului. Pentru Ion, parcă nici n-ar mai fi fost pe lume șorul Floricăi, iubirea lui se transformă în flăcări, iar arderea îl devorează.

Și atunci când vinovăția lui e sancționată prin brațul lui George, scriitorul nu ezită în a surprinde *dramatismul momentului*, prin observarea privirii Floricăi. George căutând întristat spre dânsa, îi întâlnește ochii mai albaștri "privindu-l drept ca o imputare și o milă, care nu știa dacă sunt pentru el sau pentru celălalt. "Și dacă Ion sfârșește strivind între pleoape chipul Floricăi, ducându-l cu sine dincolo de mormînt, ea rămîne, parcă, o statuie zămislită din iubire și durere, ce se dezvăluie tot prin talismanul privirii ("privi după car cu ochii mari încrămeniți.")

Personajele rebreniene stăpânite de o puternică și sumbră instinctualitate, definite însă și prin zone de lumină și de idealitate ni se dezvăluie "ca oameni vii, cu viață proprie, cu lume proprie" și prin simboluri ce țin de o "poetică a tainei", căreia i se poate asocia și motivul ochiului și al privirii.

Ecaterina CREȚU

CARTEA LOCULUI

Sergiu Șerban, Anca Șerban:

Manual de LIMBA ROMÂNĂ
pentru clasa a VI-a
(București, Editura ALL, 1998)

Manual național elaborat în provincie

Despre rostul unui manual BUN de limba și literatura română, cum este cazul aceluia gândit și elaborat de profesorii Sergiu Șerban (de la Școala "A.I.Cuza" din Bacău) și Anca Șerban (fiica sa, profesoară în București), s-a vorbit și s-a scris, cel puțin la Bacău, nepermis de puțin. Este, fără doar și poate, un manual cu o arie națională de răspândire, câștigător al unui concurs național - în pofida asaltului susținut de mafia bucareșteană ce acaparase (inclusiv prin suplimentarea unui al patrulea loc câștigător) competiția evaluării manualelor pentru clasa a V-a, derulată numai cu un an înainte.

Manualul, pe de-a-ntregul său, s-a bucurat de o primire excelentă din partea româniștilor și a presei didactice, care i-au evidențiat *pragmatismul și stimularea creativității*, ca repere indiscutabile ale unui învățământ modernizat în probleme de fond (conținuturi, strategii didactice)

Se cuvine așadar să apreciem, fără nici o undă de subiectivism (cum se-ntâmplă de obicei între colegi), personalitatea profesorului Sergiu Șerban, aflat nu în prag de pensionare, ci într-un moment de vârf, de incununare profesională, venit firesc după o carieră didactică admirabilă vreme de aproape patruzeci de ani, după cele trei cărți cu profil didactic publicate în ultimii

ani: prezentul manual, contractat într-o proporție majoră la nivel național, caracterizează astfel o vastă experiență didactică. "Maestrului" Sergiu îi sunt adresate, amical și cu "invidie" pozitivă deopotrivă, rândurile de față.

Eugen BUDĂU

SINCRETISM

Manualul profesorilor Anca Șerban și Sergiu Șerban e de un sincretism lingvistic desăvârșit. Nu știi unde să te uiți mai întâi, atât e de vie pagina și atât de dinamic funcțională prin perspectiva situațiilor de învățare. Gândul se plimbă în voie, la început, colorându-se impresionist, apoi se încarcă de interogații, exclamații, afirmații subtil nuanțate, convertite ludic în verbe fundamentale ale învățării, strategice și imaginative deopotrivă, așezate într-o construcție didactică formativă, în care aglomerarea paginii e un pretext pentru coerență; ca într-un cerc în care cuvintele "fug" dinspre margine spre centru - un palimpsest al învățării fără rest, un brainstorming al structurilor lingvistico-literare.

E un manual care comunică și se comunică.

Autorii știu că au în fața lor doi parteneri, predestinați să fie veșnic virtuali: elevul și profesorul, amândoi, oameni care gândesc, grăbiți precum "clipa cea repede", trăind la sfârșit de secol și de mileniu, stresați de universul invizibil al mass-media, dar care mai păstrează în memorie uluitoarea nostalgie că lumea e un text cu o complicată sintaxă.

Manualul celor doi distinși profesori - tată și fiică - e un vis didactic împlinit. Apariția lui e un cadou intelectual pentru familia neomogenă a

profesorilor de limbă română și pentru elevii fericiți...

Gh.IORGA

O PERFORMANȚĂ TEXTUALĂ...

Nu e prima oară când vorbim despre manualul de limba și literatura română realizat de profesorii Anca Șerban și Sergiu Șerban. Revenim acum nu pentru a încheia un subiect, ci pentru a-i evidenția complexitatea. Modelul ni-l oferă chiar structura manualului în discuție, cuprinzând un număr record de texte literare (cele mai puține dintre cele trei variante existente deja pe băncile elevilor din toată țara). Paradoxul este doar aparent și a fost dezlegat mai întâi de redactorii "Tribunei învățământului", care evaluau recent conținutul învățământului la disciplina respectivă și subliniau, ca și noi acum, performanța autorilor. Cei care îi cunosc, recte profesorii și elevii din Bacău ori București, au la îndemână explicațiile: sunt decenii de când Sergiu Șerban, la Școala "A.I.Cuza" sau la Liceul Pedagogic Bacău, câștiga pariurile puse de cei care nu admiteau că dintr-un text se pot extrage "o mie" de semnificații, corespunzătoare nivelurilor limbii (fonologic, lexico-semantice, gramatical, stilistic) și particularităților derivate din teoria genurilor literare. Băcăuanii recunosc în tratarea textului "Dl.Goe...", bunăoară, plasat la începutul manualului editat de "All", o comunicare prezentată la una din sesiunile științifice ale filialei băcăuane a S.S.F., iar în ipostaza didactică a pastelului "Iarna", de V.Alexandri, observațiile semnate în "Convorbiri didactice" și "Ateneu". Sergiu Șerban rămâne un performer, deocamdată, neîntrecut.

Ioan DĂNILĂ

AVANTAJELE MANUALULUI
ALTERNATIV

Conectat la PROGRAMUL DE REFORMĂ A EVALUĂRII REZULTATELOR ȘCOLARE, întocmit de Serviciul național de evaluare și examinare al Ministerului Educației Naționale, "Limba Română, manual pentru clasa a VI-a", autorii: profesorii Anca ȘERBAN (București), Sergiu ȘERBAN (Bacău) asigură un raport optim între principiile de generare ale unui MANUAL eficient:

- *principiul selecției și al ierarhizării culturale, principiul coerenței, al recordării la social, al egalității șanselor, al descongestionării programei, al descentralizării și al flexibilității curriculum-ului.*

Riguros sub raport științific, metodic și pedagogic, manualul poate fi considerat excelent, deoarece:

- propune o progresie adecvată a corelației *Limbă - Comunicare - Literatură*;

- conținutul este astfel articulat, încât include o gradare adecvată de deprinderi și concepte;

- încurajează participarea critică elev/profesor și elev/elev;

- exercițiile suplimentare permit activități creatoare elev/elev și / sau pe grupe;

- oferă un set de exerciții diferențiat, care satisfac nivelele diferite de învățare din cadrul aceleiași clase;

- prezintă un proces original, metodic și sistematic de predare-învățare și de evaluare;

- propune exerciții de evaluare care revizuesc conținutul deja acoperit, dar într-o formă nouă nerecunoscută de elev.

Petre ISACHI